

MASTEROPPGAVE

Læring i komplekse systemer: MALK5000

September 2017

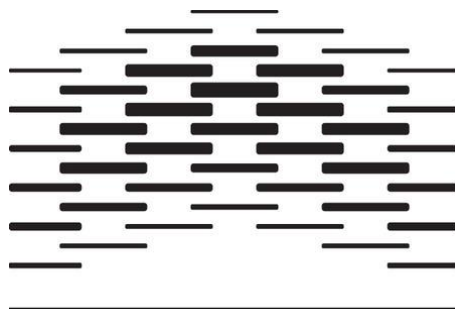
Individtilpasset oppfølging av elever på videregående skole

Individual Follow-Up of Students in Upper Secondary School

Unn Skovholt Halvorsen

Fakultet for helsefag

Institutt for atferdsvitenskap

**HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS**

Forord

Masteroppgaven er endelig ferdig, og en lang og lærerik ferd er over. Arbeid med denne oppgaven har vært tidkrevende og vanskelig med full jobb og familie. Dette har ført til en god del avbrudd i oppgaveskrivingen, men samtidig har jeg erfart at det har vært en spennende og lærerik prosess.

Takk til min veileder, Børge Strømgren, for tålmodighet og gode, konkrete, nyttige tilbakemeldinger. Mailer fra meg har kommet i ujevne mellomrom og jeg har til tider vært imponert over at du husker hvem jeg er.

Takk til min familie og venner som har latt meg sette av tid til å få denne oppgaven i havn. Hjertelig tusen takk for oppmuntring og omtanke.

Til slutt vil jeg takke skolen, spesielt Hanne Angell, og elevene som har stilt opp med deres tid og informasjon.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Tabelloversikt	iv
“Overhørt – en fiktiv samtale”	1
Abstrakt av masteroppgaven	2
Abstract of the Master Thesis	3
Abstrakt av artikkel 1: Individtilpasset oppfølging: en teoretisk tilnærming.....	5
Artikkel 1: Individtilpasset oppfølging: en teoretisk tilnærming	6
Tett oppfølging av fravær - dagens rutine	10
Tett oppfølging av fravær – forslag til ny oppfølging	12
Åpen-for-læring-samtale	13
Prinsipper under samtalene	15
Konsekvenspedagogikk og atferdsanalyse	16
Operant atferd.....	17
Mestringstro	18
Selvledelse.....	19
Selvkontroll	19
Oppsummering	21
Referanser:	23

Abstrakt av artikkel 2: Individtilpasset oppfølging av elever på videregående skole..	26
Artikkel 2: Individtilpasset oppfølging av elever på videregående skole	27
Atferdsanalyse og kompleksitet i skolen.....	29
Metode.....	30
Design.....	32
Bakgrunn	32
Bakgrunn for tidlig tiltak.....	33
Gjennomføring av møtene.....	33
Resultater.....	36
Diskusjon.....	38
Oppsummering	43
Referanser.....	45
Tabeller	47

Tabelloversikt

Tabell 1: Tilstandsrapport fra fylket.

Tabell 2: Oversikt over fraværet i løpet av studien.

Tabell 3: Medianen for antall dager og timer fravær for elever i videregående skole.

“Overhørt – en fiktiv samtale”

A: Hei! Hvor skal du?

B: Ha elevsamtale eller noe sånt.

A: Stilig!

B: Tror ikke det gitt.

A: Har det skjedd noe?

B: Nei, fravær og sånt da som læreren vil snakke om. Det kommer jo ikke noe ut av det. Læreren snakker og snakker og jeg sitter og hører på. Så er vi ferdig.

A: Sånn er ikke læreren min. Han sier jeg må være mer på, det er faktisk mitt liv det dreier seg om. Om han ikke skjønner hva jeg snakker om, så spør han igjen. Han tar seg liksom tid til meg.

B: Sånn er ikke min. Han er så sinnsykt stressa.

A: Si ifra da.

B: Hva hjelper vel det?

Abstrakt av masteroppgaven

Tett oppfølging viser seg å være en av de avgjørende faktorene for elever som er utsatt for å droppe ut av videregående skole. I denne studien ønsker jeg å se nærmere på hvordan samtale med elever med høyt fravær fra ungdomsskolen kan gjennomføres for å bryte fraværsmønsteret når de starter på videregående skole. Artikkel 1 introduserer en teoretisk tilnærming av hvordan en slik samtale kan bygges opp. Oppbygningen av samtalen er hentet fra boka «Elevsentrert skoleledelse» av Robinson (Robinson, Guldahl, & Mekki, 2014). I tillegg til å knytte oppfølgingen av elevene opp mot atferdsanalyse, ønsker jeg å hente inn teori knyttet til konsekvenspedagogikken da jeg ser noen likhetstrekk angående den individuelle tilnærmingen. Ved gjennomføring av samtalen trekkes også konsekvenser, mestringsstro og selvledelse inn. Artikkel 2 inneholder rutiner fra en videregående skole om oppfølging av elever med høyt fravær. Studien har sett på muligheter for å få mer fokus på hvordan samtale kan gjennomføres og ikke bare at samtale finner sted. To elever har blitt fulgt opp gjennom en mer systematisk oppbygging av samtale og oppfølgingen har vært fra skolestart og i 2 måneder. Elevene er plukket ut med bakgrunn av høyt fravær på ungdomsskolen tilsvarende 39 dager, 13 timer og 44 dager, 81 timer. Ved avslutning av studiet var fraværet så langt i skoleåret redusert. Elevene hadde da et fravær på 5 dager, 0 timer og 0 dager, 3 timer. Begge elevene har hatt god nytte av individuelle samtaler. Studiet gir et grunnlag for videre undersøkelser av hvordan samtaler kan systematiseres og skolen bør lage en rutine på hvordan samtaler kan gjennomføres og ikke kun legge vekt på at samtalen er gjennomført.

Nøkkelord: elevfravær, elevatferd, skoletiltak, individuell oppfølging, samtale, åpen-for-læring-samtale, atferdsanalyse, samtale, konsekvenspedagogikk, elev, atferd

Abstract of the Master Thesis

Close monitoring is proving to be one of the deciding factors for students who are at risk of dropping out of upper secondary school. In this study, I want to look more closely at how conversations with students with low attendance from lower secondary school can be performed in order to break the pattern of absence when they start upper secondary school. Article 1 introduces a theoretical approach to how such conversations can be organized. The structure of the conversation is taken from the book "Student Centred Leadership" (Robinson, Guldahl, & Mekki, 2014). In Robinson's book, this theory is applied to a leader - teacher relationship, but this article looks at how this particular conversation technique functions with students. In addition to linking the following-up of students to behavioural analysis, I would like to bring in theory related to pedagogy of consequence, as I see some similarities regarding the individual approach. Article 2 describes the routines of how students with low attendance at an upper secondary school are followed up. The study has looked at opportunities of focusing more on how the student-teacher conversations can be performed and not only that they take place. Two students have been followed up through a more systematic structure of the conversations, lasting two months from the start of the year. Students are picked out based on high absence in lower secondary school, equivalent to 39 days, 13 hours and 44 days, 81 hours. At the end of the study, the absence so far this school year was reduced. The students then had an absence of 5 days, 0 hours and 0 days, 3 hours. Both students have benefitted from individual conversations. The study provides a basis for further investigation of how conversation can be systematically implemented. The school should have routines for how conversations can be carried out, instead of only ensuring that the conversations are made.

Keywords: pupil absence, student attendance, pupil behaviour, school initiatives, individual follow-up, conversations, open-for-learning-conversation, behavioural analysis, conversation, pedagogy of consequence, student, behaviour

Abstrakt av artikkel 1: Individtilpasset oppfølging: en teoretisk tilnærming

Tett oppfølging viser seg å ha en avgjørende faktor for elever som er utsatt for å droppe ut av videregående skole. I denne studien ønsker jeg å se nærmere på hvordan samtalene med elever med høyt fravær fra ungdomsskolen kan gjennomføres for å bryte fraværsmønsteret når de starter på videregående skole. Artikkelen introduserer en teoretisk tilnærming av hvordan en slik samtale kan bygges opp. Oppbygningen av samtalen er hentet fra boka «Elevsentrert skoleledelse» av Robinson (Robinson, Guldahl, & Mekki, 2014). Denne teorien er beskrevet i en leder-lærer forhold, men jeg ønsker å se på anvendelsen av samtaleteknikken med elever. I tillegg til å knytte oppfølgingen av elevene opp mot atferdsanalyse, ønsker jeg å hente inn teori knyttet til konsekvenspedagogikken da jeg ser noen likhetstrekk angående den individuelle tilnærmingen. Self-efficacy og selvledelse er også elementer i samtalene.

Nøkkelord: åpen-for-læring-samtale, atferdsanalyse, samtale, konsekvenspedagogikk, elev, atferd

Artikkel 1: Individtilpasset oppfølging: en teoretisk tilnærming

En god skole kan være en av nøklene til et samfunn hvor det finnes muligheter for alle. I skrivende stund diskuteres den nye fraværsregelen i videregående skole og om dette er vellykket skolepolitikk. Tall viser at fraværet har blitt kraftig redusert på landsbasis, men har det skapt et nytt autoritært regime, nye skoletapere og misbruk av helsevesenet? Og fører lavere fravær med seg mer læring? Fullført utdanning er en viktig faktor i arbeidslivet. Det kan være vanskelig å sette inn rett tiltak som fungerer slik at alle elevene lykkes i skolen, men tall fra Utdanningsdirektoratet viser at norsk skole er på rett vei (Utdanningsdirektoratet, 2017). Det er ikke alltid vi klarer å finne forsterkeren til en atferd eller at vi lykkes med å kontrollere den. Pressemelding fra Statsministerens kontor juli 2017 viser til foreløpige tall hvor dagsfraværet på videregående skole har gått ned med 40% og timesfraværet ned med 33% (Regjeringen, 2017a). Tett oppfølging av elever er ønske fra mange parter; fra eleven, foresatt, skolen, fylket og utdanningsdirektoratet. Elever som slutter skolen før de får fullført og bestått vitnemål vekker stor politisk interesse og er til bekymring. Elever som dropper ut av skolen har høyere arbeidsledighetsrate, lavere inntekt og dårligere utsikt i forhold til psykisk og mental helse (Boylan & Renzulli, 2017). Gjennom år har det blitt bevilget mye penger i form av for eksempel forskning, etterutdanning, tilpasset opplæring og veiledning på skoler. Det er et omfattende mål at alle skal lykkes i skolen uten at det er klart hvordan skolene skal nå dette målet.

De store, generelle tiltakene som å komme inn på ønsket studieprogram, yrkesveiledning, spesialundervisning, rådgivning og sosial pedagogisk arbeid har en vesentlig rolle for at ungdom skal lykkes på videregående (Utdanningsforskning, 2012). Prosjektet «Ny giv» fra Kunnskapsdepartementet med start 2010 har også vært en storsatsning for å redusere frafallet på videregående skoler (Kunnskapsdepartementet, 2014). Dette prosjektet er videreført under navn FYR som omfatter yrkesretting av fellesfagene og relevans i

fellesfagene (Utdanningsdirektoratet, 2016). Disse overordnede tiltakene må være tilstede og kan ikke erstattes med samtaler for å hindre frafall.

Ungdomskulturen er i stadig endring og det er mange studier ved blant annet Spurkeland og Nordahl som viser at respekt og gode relasjoner er vesentlig for læring og trivsel (Aasen, Nordahl, Mælan, Drugli, & Myhr, 2014; Spurkeland, 2013). Det er også mye forskning som viser til at relasjoner mellom lærer-elev er en vesentlig faktor (Krane, Karlsson, Ness, & Kim, 2016). Mange skoler har egne samtaledager ved skolestart for vg1-elevene. Samtalene er med kontaktlærer, elev og foresatt. Under samtalene får elev og foresatt informasjon om skolen, klassen og elev og foresatte får anledning til å fortelle om situasjoner skolen bør vite om angående læring og trivsel, som lærevansker, følelsesmessige vansker eller sosiale vansker. Denne informasjonen blir delt med alle lærere som har eleven i løpet av første skoleuke. Elevene har ukentlige samtaler med kontaktlærer som omhandler ting som foregår på skolen, elevmedvirkning, klassemiljø og læringsmiljø.

Opplæringslova sørger for at elever har krav på samtaler igjennom året med både kontaktlærer og faglærer (Kunnskapsdepartementet, 1998). Det beskrives ikke hvordan samtalene skal utføres. Ved å strukturere samtalene kan læreren ha bedre samtaler som kan vekke interesse og faglig læring (Christensen & Stokke, 2015). En god elevsamtale kan føre til god relasjon og økt tillit mellom lærer-elev. Videre kan dette være med på å fremme utvikling og lærelyst (Lassen & Breilid, 2010). Elevsamtaler i denne studien er ikke de lovpålagte samtalene med elev og foresatte, men knyttet opp til bekymring av høyt fravær.

Jeg ønsker i denne artikkelen å belyse viktigheten av *hvordan* elevsamtaler utføres, og ikke bare at samtalene finner sted. Jeg ønsker å introdusere hvordan en åpen-for-læring-samtale kan bygges opp og holdninger som bør verdsettes i samtaler med ungdom. En slik samtale kan benyttes i flere anledninger, men her ønsker jeg å sette det i sammenheng som et ledd i reduksjon i fravær på skolen. Ved å ha strukturerte, individuelle samtaler vil eleven

forhåpentligvis oppleve å bli sett og hørt, noe som igjen kan påvirke oppmøtet på skolen. Oppbygningen av samtalen er hentet fra boka «Elevsentrert skoleledelse» (Robinson, Guldahl, & Mekki, 2014). Denne teorien er beskrevet i en leder-lærer forhold, men jeg ønsker å se på anvendelsen av samtaleteknikken med elever. I tillegg til å knytte oppfølgingen av elevene opp mot atferdsanalyse, ønsker jeg å hente inn teori knyttet til konsekvenspedagogikken da det er noen likhetstrekk angående den individuelle tilnærmingen. Gjennom samtaler med elevene ønsker jeg å ha fokus på self-efficacy og selvkontroll for elevene da det kan være en viktig faktor for å finne motivasjon til å være tilstede i klasserommet. Ved tett oppfølging av elever med strukturerte elevsamtaler kan en se hva trigger handlingsmønsteret, hva opprettholder atferden. Atferden i dette tilfellet er fravær fra skoletimer. Gjennom samtalen ønsker jeg at elevene får øye på hvorfor de handler som de gjør og hva som opprettholder manglende tilstedeværelse. Gjennom samtaler med elevene ønsker jeg å finne ut av hvilke forsterkere som øker sannsynligheten til oppmøte. Fraværet registreres hver dag fra skolestart og i to måneder. Ved å snakke om miljøbetingelsene i samtaler, altså hva som skal til for at eleven skal komme i klasserommet, knyttes atferdsanalysen inn i oppgaven. Atferd er en observerbar virksomhet, det vil si handling eller en reaksjon som kan observeres av en annen (ytre atferd, fravær på skolen) (Bø, Helle, & Bø, 2013). I atferdsanalyse omfatter atferd også tenking og følelser, den atferden som kun personen selv kan observere direkte (Holden, 2007). Mestringstro og selvledelse er tenking eller en følelse som kun kan observeres av elevene selv. Ved å få elevene til å reflektere rundt egne handlinger kan øke elevenes selvledelse og mestringstro.

Faglig og sosial læring bør vektlegges like mye dersom eleven skal inneha den faglige og sosiale handlingskompetansen som er avgjørende for at de skal inngå som aktive bidragsyttere i samfunnet. Viktigheten av sosial kompetanse understrekes i den generelle delen av læreplanverket, hvor det står at opplæringen skal ruste barn, unge og voksne til å møte

livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre (Utdanningsdirektoratet, 2015). Det å møte opp på skolen kan være en del av den sosiale kompetanse elevene trenger til voksenlivet. Ved ansettelse i arbeidslivet kan arbeidsgiver vektlegge andel fravær som en del av årsaks begrunnelsen for å ikke få stillingen. Høyt fravær kan gi inntrykk av lite pålitelig oppmøte også på arbeidsplassen. Dette er spesielt aktuelt dersom eleven skal søke arbeid etter fullført videregående, sommerjobber eller yrkesfagelever som skal ut i læretid. Sosial læring vil også foregå i samtaler ved å lære hvordan både verbal og nonverbal kommunikasjon kan påvirke andre. Utdanningsdirektoratet beskriver viktigheten av å lære sosial kompetanse i læreplanverket for kunnskapsløftet (Utdanningsdirektoratet, 2006). For å kunne klare å tilpasse seg både skolen og medelevene bør elevene klare å kontrollere atferden sin og utvikle sin sosiale kompetanse (Ogden, 2009). Sosial kompetanse og atferd i dette studiet er begrenset til manglende oppmøte i skoletimer. Skoleledere og lærere bør derfor ikke kun ha fokus på rent faglige resultater, men også belønne elever med blant annet lavt fravær. Et viktig prinsipp i atferdsanalyse handler om konsekvenser; Når hendelser som etterfølger atferd øker sannsynligheten for atferden snakker vi om forsterkninger (Holden, 2002). Ved å belønne elever med lavt fravær kan i tråd med atferdsteori være med på å opprettholde det lave fraværet. Ved høyere tilstedeværelse på skolen bør elevene lære mer og resultater i form av høyere karakterer bør forventes. For elever med psykiske plager kan det bli en negativ spiral ved begynnende fravær da de kan bekymre seg over hva de andre i klassen tenker om seg når han er borte. Noe som igjen øker fraværet. Jeg vil tro at de fleste som jobber med utdanning deler ambisjonen om at de ønsker at alle elever skal lykkes, ikke bare faglig, men lykkes med livet. Skolen bør bidra med at elevene til syvende og sist blir gode, trygge voksne.

Samfunnet vi lever i blir mer og mer komplekst (Sandaker, 2006). Skole er et eksempel på et komplekst system hvor det er vanskelig å se sluttproduktet da det er mange faktorer som påvirker hverandre. Det kan i komplekse systemer være vanskelig å forutse

aktiviteter frem i tid da det kan oppstå uventede hendelser som henger sammen med egenskaper ved de komplekse systemene. Mangfoldet i skolen har økt betydelig. Gjennom samtaler kan skolen bidra til å se hvordan sluttproduktet for eleven skal ende, med forhåpentligvis fullført og bestått videregående skole.

Tett oppfølging av fravær - dagens rutine

Skolen skiller mellom to typer fravær, udokumentert og dokumentert fravær. Dokumentert fravær er alt fravær hvor elev eller foresatte har gitt beskjed om fraværet. Dette fraværet er ofte knyttet opp mot helse, politisk arbeid, religiøse høytider, rådgivning eller idrettsarrangement på nasjonalt nivå. Eleven må levere inn gyldig dokumentasjon som er en erklæring eller bekreftelse fra organisasjoner, lege eller dokumentasjon fra annen sakkyndige. Alt annet fravær regnes som udokumentert fravær. Tett oppfølging av elever med høyt fravær kan bidra til at eleven ikke faller fra. Ved mye fravær går eleven glipp av opplæring som kan gi utslag ved karaktersetting. Uansett grunn til fraværet kan det føre til at læreren mangler karaktergrunnlag slik at eleven ikke får standpunktkarakter. Dersom eleven har høyt udokumentert fravær, kan eleven få nedsatt orden eller atferd karakter på grunn av skulk.

Skolen har en nøye beskrevet rutine på oppfølging av fravær. Alt udokumentert fravær hos elever skal følges opp. Foresatte (elever under 18 år) / elever over 18 år skal gi beskjed til kontaktlærer samme dag som fraværet forekommer. Dersom eleven har vurdering denne dagen, skal eleven sende faglærer melding om fraværet på Its Learning. Elevenes fravær skal være tema på alle kontaktlærermøter (møte med avdelingsleder og lærer som har særlig ansvar for de praktiske, administrative og sosialpedagogiske gjøremålene). Elever med høyt udokumentert fravær skal tas opp på møter i tverrfaglig team (møte med avdelingsleder, helsesøster, veiledningssenteret, rådgiver og miljøarbeidere). Kontaktlærer skal til enhver tid ha oversikt over elevenes fravær og sørge for at dette blir riktig ført i Skolearena (digital

informasjonsside om fravær, orden og atferd og karakterer). Ukentlig skal kontaktlærer gå gjennom fraværet sammen med elevene. Fravær skal også være tema på elevsamtaler og utviklingssamtaler med foresatte.

Et av skolens fokusområde er å øke elevenes tilstedeværelse. Alle samtaler/møter skal ha fokus på løsninger/tiltak som kan bidra til dette. Der eleven er under 18 år, skal skolen etterstrebe et tett samarbeid med foresatte. Følgende tiltak kan være aktuelle å foreslå: oppfølging av helsesøster, oppfølging av miljøarbeider, oppfølging av rådgiver, kontakt med eksterne hjelpeinstanser som for eksempel PPT, BUP, barnevern etc. eller spesielle avtaler med lærere, for eksempel prøver på eget rom, mulighet for fremføring alene med lærer, utsettelse på frister i belastede perioder, mulighet for å forlate klasserommet i kortere perioder etc.

Dersom eleven har fravær som ikke er meldt inn eller dokumentert gjelder følgende rutine: Ved fire tilfeller av fravær som ikke er meldt eller dokumentert skal kontaktlærer sende et formelt varsel om at eleven står i fare for å få nedsatt atferds karakter. Ved seks tilfeller av slikt fravær skal det være et møte mellom avdelingsleder, kontaktlærer, elev og foresatte (dersom eleven er under 18 år). Avdelingsleder kaller inn til møtet. Det skal skrives referat fra samtalen, og det skal kunne dokumenteres at samtalen er avholdt. Dersom man ikke ser bedring i form av at elevens fravær går ned, skal det være et møte mellom rektor, avdelingsleder, elev og foresatte (dersom eleven er under 18 år). I møtet med rektor vil eleven få en formell refselsesprotokoll, hvor alvorlighetsgraden av denne type fravær påpekes. I brevet fremkommer det at eleven står i fare for å bli bortvist fra skolen dersom forholdene ikke bedrer seg. Dersom det påløper ytterligere fravær som ikke er meldt eller dokumentert, vil eleven bli bortvist fra skolen, i hht skolens ordensreglement. Dersom eleven begynner å melde/dokumentere fraværet sitt, men fraværet fortsatt tiltar, følges en ny rutine for oppfølging av dokumentert fravær.

Dersom eleven har meldt eller dokumentert fraværet skal fremdeles alt fravær hos elever drøftes ukentlig med avdelingsleder. Der avdelingsleder og kontaktlærer ser at elever har urovekkende fravær, skal dette følges opp spesielt, selv om eleven/foresatte sender melding om fraværet. Det kan være tiltak skolen kan gjennomføre, som kan øke elevens tilstedeværelse på skolen. Tidlig inngripen er vesentlig for å bryte en negativ utvikling. Skolen skal søke å samarbeide tett med foresatte dersom eleven er under 18 år. Følgende rutine følges dersom elever har meldt/dokumentert fravær som overstiger det som er normalt: Urovekkende fravær skal drøftes i tverrfaglig team. Her skal mulige hjelpetiltak diskuteres.

Skolen skal gi elev (og foresatte for elever under 18 år) informasjon og veiledning, både om konsekvenser av høyt fravær og mulige hjelpetiltak. Mulige tiltak som skolen kan gjennomføre for å øke elevenes tilstedeværelse er oppfølging av helsesøster, oppfølging av miljøarbeider, oppfølging av rådgiver, kontakt med eksterne hjelpeinstanser, for eksempel PPT, BUP, barnevern etc., spesielle avtaler med lærere, for eksempel prøver på eget rom, mulighet for fremføring alene med lærer, utsettelse på frister i belastede perioder, mulighet for å forlate klasserommet i kortere perioder etc. Bruk av hvilerom, tilrettelegging med tanke på bruk av rom og fysiske hjelpemidler eller spesiell oppfølging i fag på Its Learning kan også være tiltak. Kontaktlærer har en koordinerende rolle i forhold til å informere elevens faglærere. I tilfeller hvor elever er borte fra skolen grunnet dokumentert langtidssykefravær, er det viktig at alle elevens lærere samarbeider om å tilrettelegge så godt som mulig, slik at eleven kan gjennomføre i størst mulig grad.

Tett oppfølging av fravær – forslag til ny oppfølging

Elevene har rett på flere samtaler med kontaktlærer og faglærer i løpet av skoleåret. Retten er lovfestet i opplæringslova. (Kunnskapsdepartementet, 2008). Jeg vil tro alle skoler har et forsvarlig system på hvordan denne oppfølgingen skal foregå, både med tanke på skjema og at

samtalene er inne i skolens årshjul. Selv om alle lærere på en skole forholder seg til samme mal, tror jeg *hvordan* samtalene blir utført er forskjellig fra lærer til lærer. Utbyttet eleven har vil jeg derfor tro også er forskjellig. Dale med flere har dokumentert av ca hver tredje elev på videregående har liten eller ingen utbytte av elevsamtalen (Dale, Lindvig, & Wærness, 2005). Mine tanker er ikke at skolen bør slutte med samtalene, men heller se på hvordan de gjennomføres.

Åpen-for-læring-samtale

I boken «Elevsentrert skoleledelse» av Robinson blir det beskrevet viktigheten av struktur i en samtale (Robinson et al., 2014). Robinson baserer teorien sin om åpen-for-læring-samtaler på blant annet forskning fra professor Chris Argyris ved Harvard University som har gjort omfattende empiriske intervensjonsforskning på den mellommenneskelige effektiviteten hos ledere i jobbsituasjoner. Boken er skrevet med tanke på skoleledere og støtte til lærere, men jeg ser en overføringsverdi til hvordan skolen kan følge opp elever i elevsamtaler. Boken er basert på forskning hentet hovedsakelig fra USA, som er i en annen kontekst enn norske forhold. Rådene forfatteren gir er basert på en omfattende analyse av publiserte forskningsfunn om påvirkningen spesifisert ledelsespraksis har for elevresultater (Robinson et al., 2014, s.19). For å ikke skape negative emosjonelle reaksjoner bør en være åpen for andre synspunkter enn sin egen oppfattelse. Dersom en allerede før samtalen har bestemt seg for utfallet er det vanskelig å utvikle en felles forståelse av situasjonen da en hindrer diskusjon eller og lar være å sjekke ut om ens oppfatning er rett. Ved å kun si sin egen oppfattelse og deretter gi instruks kan føre til motvillige elever. For å få til gode samtaler er det tre verdier som er vesentlige; jakten på gyldig informasjon, respekt og å øke den interne forpliktelsen til beslutninger istedenfor den eksterne. Med informasjon menes elevens tanker, meninger og følelser, alt som har påvirkning for synspunktene til eleven. Det er ønskelig å

behandle sine egne synspunkter som hypoteser fremfor sannheter. Respekt handler om å være lyttende, velmenende og vise at en har tro på eleven. Respekt er en viktig faktor i relasjonsbygging. Interne forpliktelser kan skapes ved at eleven selv bidrar til beslutninger og innsats for å løse problemet (Robinson et al., 2014). Samtalene vil bli bygget opp etter følgende syv nøkkelkomponenter:

Nøkkelkomponenter	Hva jeg kan si:
1. beskrive synspunktet mitt uten å anta at det er sannheten	<p>«jeg vet ikke om jeg har rett her, men jeg ble bekymret da jeg så...»</p> <p>«jeg må fortelle deg om en mulig bekymring jeg har om....»</p> <p>«jeg tror vi kanskje har forskjellige synspunkter....»</p> <p>«jeg vet at dette kanskje ikke er måten du ser det på, men jeg....»</p>
2. beskrive hva synspunktet mitt er basert på	<p>«grunnet til at jeg ble bekymret er....»</p> <p>«da jeg gikk forbi klasserommet ditt hørte jeg...»</p> <p>«hvis jeg har rett, er dette tredje gangen du ikke kommer tidsnok til timen...»</p>
3. invitere eleven til å komme med sitt synspunkt	<p>Ta snakke-pause «hva tenker du?»</p> <p>«ser du på dette på en annen måte?»</p> <p>«denne gangen ønsker jeg virkelig å forstå situasjonen din»</p> <p>«hva tenker du om fraværet ditt?»</p>

4.omformuler elevens synspunkt og sjekk om jeg har forstått riktig	«jeg oppfattet tre viktige meldinger fra deg.... Er dette riktig?» «du rister på hodet. Er det noe jeg ikke har fått med meg?»
5.legge merke til og sjekke viktige antagelser	«hva får deg til å mene.....» «kan du gi meg et eksempel på det?» «hvilke andre muligheter finnes det?»
6.etablere et felles grunnlag	«vi er begge enige om at dette ikke er greit...» «det virker som om vi skjønner hverandre» «vi ser på situasjonen forskjellig, men er begge enige at vi må gjøre noe med situasjonen»
7.lage en plan for å få til det vi begge ønsker	«hvordan ønsker du å....» «ok, da hører du med klassekameratene dine også snakkes vi om en uke.....»

(Robinson et al. s.47, 2014)

Oppfølgingen av elevene skal vare i 2 måneder fra skolestart. Samtalene skal foregå ukentlig med tidsbruk på 30 min. Hovedmålet er lavest mulig fravær fra skolen. Et annet mål er at elevene opplever mestringstro, selvkontroll, selvledelse og kan se konsekvensene av sine handlinger slik at de kan mestre skolehverdagen med mindre oppfølging etter hvert.

Prinsipper under samtalene

Det er ønskelig at elevene har lavt fravær på skolen også etter denne studien er ferdig. Jeg ønsker at elevene skal lære seg å ta kontrollen over eget liv, se langsiktige og kortsiktige konsekvenser ved deres atferd, oppleve mestringstro og å kunne lede seg selv.

Konsekvenspedagogikk og atferdsanalyse

Konsekvenspedagogikk er basert på eksistensialisme, humanistisk pedagogikk og marxistisk filosofi på at mennesket handler ut fra egen tanke og frie vilje. *Mennesket er fritt til å velge sine handlinger og kan velge en annen handling i dag enn det gjorde i går* (Bay, 2005). Dette kan være i kontrast med atferdsanalyse som forklarer prinsipielt hvordan atferd kan bli formet som en funksjon av læringshistorie. Miljøet virker direkte på atferden i atferdsvitenskap og er deterministisk. Konsekvenspedagogisk tankegang er at mennesket er født som et sosialt vesen, og har ikke en medfødt personlighet med et forutbestemt utviklingsmønster. Søken etter frihet, selvbestemmelse og anerkjennelse er grunnleggende menneskelige behov (Bay, 2005). Teorien innen konsekvenspedagogikk har vært utviklet siden 1970-tallet med grunnlag at ungdom med utagerende atferd og tilpasningsvansker. Bay beskriver viktigheten av at elevene opplever et personlig ansvar til utdanningen sin og at eleven merker at skolen har fokus på dem. Dette er i tråd med å starte oppfølgingen av elevene allerede fra første skoledag. Holdninger og normer må være gjennomskuelige og skolen har en hurtig oppfølging på fravær og manglende innleveringer av oppgaver (Bay, 2008). Dette vil bli tatt vare på ved å gjennomføre samtaler ukentlig.

Konsekvenspedagogikken vektlegger at sosiale kompetanse utvikles i samspill med andre mennesker. Dette er felles med atferdsteori at handlinger må sees i sammenheng med omgivelsene. Dette understrekes i den nye overordnede delen av læreplanene som ble fastsatt 1.sept 2017 (Regjeringen, 2017b). I den nye generelle delen av læreplanverket er det nå beskrevet at elevenes identitet og selvbilde, meninger og holdninger blir til i samspill med andre, og at faglig læring ikke kan isoleres fra sosial læring. En vesentlig oppgave er å lære den enkelte å ta ansvar for sine handlinger og de konsekvensene som følger. Den faglige og sosiale læringen skjer side om side og det ene er en forutsetning for det andre (Bay, 2005).

For de fleste er det enklest å se de kortvarige konsekvensene da de kommer først i tid. De langvarige konsekvensene kan være så langt fram i tid at det er vanskelig for eleven å holde fokus på de. Skolen bør hjelpe eleven så langt det lar seg gjøre med å se følgende av handlingene eleven foretar seg. Dette kan hjelpe til med å velge de konsekvensene som er ønsket i fremtiden. Ved å minne eleven på konsekvensene av skulking, som kan være at de ikke får karakterer i enkelte fag, nedsatt i orden eller atferd, melde seg opp som privatist i fag som betyr å ha eksamen i faget, prisen det koster å ta privatisteksamen eller manglende vitnemål som fører til at de ikke får gått på høyskole eller universitet. Det vil alltid være konsekvenser av ens handlinger, enten de kommer med en gang eller de er forsinket (Hayden, 2016).

Pedagogisk ordbok definerer atferdsanalyse som en nøye analyse av en eller flere personers atferd. Ved hjelp av grundig observasjon analyserer man hva det er i miljøet som forsterker deres atferd, slik at man etter hvert kan sette inn forsterkere for å fremme alternativ atferd (Bø et al., 2013). Den sist nevnte definisjonen er noe mangelfull da både forsterkere og straff kan benyttes for å endre atferd. For å redusere fraværet på skolen vil jeg ha fokus på forsterkninger fremfor straff.

Operant atferd

Operant adferd (seleksjon ved konsekvens) er adferd som er under kontroll av de konsekvensene den har. Fravær fra skolen er operant atferd. Forekomst av atferd henger sammen med hva som pleier å skje etter adferden. Hva skjer når en velger å ikke gå på skolen? Skinner introduserte begrepet operant atferd som atferd som «opererer» på omgivelsene (Skinner, Harnad, & Catania, 1988). Denne type atferd styrkes eller svekkes av konsekvensene. Konsekvensene inndeles i forsterkning (øker sannsynligheten av atferden) eller straff (reduserer sannsynligheten av atferden). Disse deles så inn i 2; positiv (stimuli

tilføres) og negativ (stimuli fjernes). Når lært atferd ikke etterfølges av de konsekvensene som er med på å opprettholde atferden, vil atferden avta eller etter hvert mulig forsvinne. I læringsspsykologien kalles dette ekstinksjon eller utsløkking. Allerede i 1938 beskrev Skinner at forsterkninger som kom av og til, intermitterende forsterkninger, viser seg å være mer motstandsdyktig mot ekstinksjon eller om forsterkningen kom alltid (Skinner et al., 1988).

Faktorer som kan påvirke effekten av et virkemiddel er tiden mellom respons og konsekvens. En forsterker er mest effektiv når forsterkeren kommer rett etter hendelsen. Bruk av kontinuerlige forsterkning gir raskere læring enn intermitterende forsterkninger. For å opprettholde læringen og hindre ekstinksjon er det motsatt. Forsterkeren må være betydningsfull for eleven. Om eleven ikke ser poenget med oppmøte, er det større sjanse for at eleven blir hjemme.

Mestringstro

Viktigheten av å sette mål og ha positive forventninger er parallellt til atferdsteorier blant annet innen mestringstro. Bandura snakker om «self-efficacy» som kan oversettes med mestringstro eller mestringsforventninger (Bandura, 1997). Forventninger vi har spiller inn på hvilke aktiviteter og hvor mye energi vi bruker på å gjennomføre mål vi setter oss. Dersom vi har liten tro på å klare målet, blir innsatsen også mindre. Fokuset mitt i samtalen bør derfor være relatert til å tro på at eleven klarer å endre fraværsmonsteret sitt. Det er en viktig egenskap å tro på seg selv til å mestre situasjoner som kan virke vanskelige. Mestringstro er i slekt med begrepet lært hjelpeløshet. Elevenes overbevisning om at de vil mestre har påvirkning på om de vil forsøke og takle nye situasjoner. Dersom troen på seg selv øker, lykkes de også oftere med å nå sine mål. Bandura er kjent for teorien sin om sosial læring og om personers forventninger om å mestre. Han mener at personers forventninger er sentrale for motivasjonen (Bandura, 1997).

Selvledelse

Sims og Lorenzi beskriver Super Leadership som prosessen å kunne lede andre til å lede seg selv, selvledelse. (Sims & Lorenzi, 1992). Gjennom samtalene med elevene er det blant annet viktig å vektlegge gode tilbakemeldinger og belønninger for å hjelpe til med selvledelse. Eleven skal sette egne mål og motivere seg selv ved å lede tanker, handlinger og troen på å meste. På videregående skole har de et større ansvar for egen opplæring og mer frihet enn på ungdomsskolen. Sims og Lorenzi understreker viktigheten med å sette seg klare mål for at innsatsen skal kunne effektiviseres. Ved klare mål vet vi hva vi skal strekke oss etter og ser lettere meningen med de oppgavene som skal utføres (ibid)

For å klare å lede seg selv kan en legge inn en «nudge», noe som kan «dytte deg» i rett retning (Thaler & Sunstein, 2009). Nudging er små grep for å kunne dytte deg i riktig retning. Gjennom samtalene med elever er dette noe som bør bringes opp. Hvilken liten eller stor gulrot trenger eleven for å møte opp til skoletimen? Det som ofte kalles motivasjon bruker atferdsanalysen heller ordet forsterkning. Motivasjon er et begrep for en foranledning for atferden da det er dette vi kan måle. Det er handlingen som kan registreres av andre da motivasjon er en følelse eller en indre tanke. Ved å hjelpe eleven til å finne hva som motiverer eller forsterkeren til en atferd kan muligens brukes som en nudge.

Selvkontroll

Store norske leksikon definerer selvkontroll med å overstyre impulser og kortsiktige fristelser til fordel for mer langsiktige mål eller mer rasjonelle valg (Svartdal, 2017).

Selvkontroll er regelstyrt atferd. Det er viktig å kunne styre impulser og kortsiktige fristelser istedenfor å gå for det er langsiktige målet som gir større avkastning. Vi blir påvirket av miljøet rundt oss og det kan være nødvendig å unngå situasjoner en selv mener er

ødeleggende for den langsiktige planen. Ved å ha hyppige møter, minst en gang per uke, vil det være lettere å sette seg delmål. Hovedmålet for elevene vil være å fullføre og bestå videregående opplæring. Dette er et treårs perspektiv som kan være for langt fram i tid. Elevene bør derfor trenes opp til å sette seg langsiktige og kortsiktige mål. Ved å nå de kortsiktige målene vil det føre fram til hovedmålet. For å nå mål kreves det selvkontroll. For elevene i denne studien vil det være enklere å være hjemme på en dårlig dag eller å finne på noe som er mer morsomt enn det å komme til timene. Det å utvikle selvkontrollen vil ha størst effekt for eleven som kjeder seg enn for den som er psykisk syk. En spillregel innen selvkontroll kan være SS – LL: Smaller Sooner versus Larger Later (Ariely & Wertenbroch, 2002). De som klarer å utsette belønningen og satse på de langsiktige gevinstene er de menneskene som lykkes bedre i samfunnet angående for eksempel økonomi, utdanning og jobber. De trenger ikke belønningen med en gang. Selvkontrollen påvirkes av miljøet rundt oss, så det kan være en hjelp å unngå situasjoner en selv mener kan ødelegge for den langsiktige planen. For en av elevene kan dette være å unngå de kameratene som har negativ påvirkning for utdanningen hans. Selvkontroll kan brukes i tilfeller der en relativt umiddelbar liten forsterker utsettes til fordel for en større senere forsterker, eller for å unngå en senere større aversiv hendelse. For eleven blir det å forsøke og utsette morsomheter til etter skoledagen slik at først foregår læring. Eleven må se poenget med å være tilstede i timene og dermed få en utdanning. Det kan være lett å tenke at en time borte går fint, jeg lærer ikke så mye allikevel på en time. I slike tilfeller bør samtale hjelpe til med å få oversikt på det samlede fraværet og hva det utgjør. Elevene i denne studien har hatt 22% og 28% fravær på forrige skoleår. Elevene har ulike årsaker til å ikke komme på skolen, men felles mål er å få ungdommen til å se de langsiktige gevinstene ved å komme på skolen og dermed fullføre utdanningen sin. For å endre atferdsmønster og opprettholde en god vane vil kreve selvkontroll. Positivt selvsnakk eller selvinstruering kan være til vesentlig hjelp for elevene til

å endre atferdsmønsteret. Selvinstruering er de private samtaler en har med seg selv, som bevisste eller ubevisste tanker. I samtaler med elevene vil jeg også vektlegge og lære seg til å tenke på en optimistisk måte. Selvsnakk når vi bruker ordene «alltid, aldri, alle, noen» er type selvinstruksjoner som kan være negative.

Et impulsivt handlingsmønster er styrt av en umiddelbar behovstilfredstillelse. Impulsivitet kan være det motsatte av selvkontroll. Det å lære elevene å se de langsiktige konsekvensene av sine handlinger kan være en nødvendighet. Innen konsekvenspedagogikken kan det kalles å sette elevene i en «konfliktsituasjon» med seg selv ved så se på både de kortsiktige konsekvensene som frister mest og de langsiktige som kan være mer lønnsomt på lang sikt.

I boken «Thinking fast and slow» av Kahneman beskriver han hvordan hjernens to systemer fungerer; den ene som tar de raske og automatiske avgjørelsene og den andre som tar avgjørelser saktere der det kreves mer oppmerksomhet (Kahneman, 2012). For en av kandidatene i dette prosjektet kan dette være utfordring ved å forsøke og la system være med på flere avgjørelser innen skoleoppmøte. Det kreves selvkontroll å la system to ta kontrollen over avgjørelser der en vanligvis er impulsiv.

Oppsummering

Årsakene til at en elev har høyt fravær på skolen er sammensatt og det finnes ikke et enkelt tiltak som er effektivt da situasjonene til elevene er sammensatte og komplekse. For å redusere fraværet til elever på videregående skole må de store, overordnede tiltakene som å komme inn på ønsket studieprogram, yrkesveiledning, spesialundervisning, rådgivning og sosial pedagogisk arbeid har en vesentlig rolle for at ungdom skal lykkes på videregående. Når rett elev er på rett plass, kan jobbing med strukturerte samtaler være et tiltak som kan bidra blant annet med tilstedeværelse i timene. Respekt, tillit og gode relasjoner mellom lærer

og elev kan dannes gjennom gode elevsamtaler. Gode relasjoner til læreren viser seg å være en viktig faktor til trivsel og læring på skolen. Det å lære seg å se både langsiktige og kortsiktige konsekvenser, å tro på seg selv og lede seg selv kan være et skritt i riktig retning.

Referanser:

- Aasen, A. M., Nordahl, T., Mælan, E. N., Drugli, M. B., & Myhr, L. (2014). Relasjonsbasert klasseledelse: et komplekst fenomen.
- Ariely, D., & Wertenbroch, K. (2002). Procrastination, Deadlines, and Performance: Self-Control by Precommitment. *Psychological Science*, *13*(3), 219-224. doi:10.1111/1467-9280.00441
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy : the exercise of control*. New York: Freeman.
- Bay, J. (2005). *Konsekvenspædagogik : en pædagogik om eksistens og social handlingskompetence*. København: Borgen.
- Bay, J. (2008). *Bemærkninger til pædagogiske metoder som kan danne grundlaget for social læring*. København: TAMU.
- Boylan, R. L., & Renzulli, L. (2017). Routes and Reasons Out, Paths Back. *Youth & Society*, *49*(1), 46-71. doi:10.1177/0044118X14522078
- Bø, I., Helle, L., & Bø, I. (2013). *Pedagogisk ordbok* (3. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Christensen, H., & Stokke, R. I. S. (2015). *Samtalens didaktiske muligheter*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Dale, E. L., Lindvig, Y., & Wærness, J. I. (2005). *Tilpasset og differensiert opplæring i lys av Kunnskapsløftet* (Vol. 10/2005). Oslo: Læringslaben forskning og utvikling.
- Hayden, B. (2016). Time discounting and time preference in animals: A critical review. *Psychonomic Bulletin & Review*, *23*(1), 39-53. doi:10.3758/s13423-015-0879-3
- Holden, B. (2002). Hva er atferdsanalytisk behandling? *Diskriminanten*, *29*(4), 3-16.
- Holden, B. (2007). Hvordan kan vi snakke om atferdsanalyse til andre enn atferdsanalytikere? *Norsk tidsskrift for atferdsanalyse*, *34*(4), 201-218.
- Kahneman, D. (2012). *Thinking, fast and slow*. London: Penguin Books.

- Krane, V., Karlsson, B., Ness, O., & Kim, H. S. (2016). Teacher–student relationship, student mental health, and dropout from upper secondary school: A literature review. doi:10.15714/scandpsychol.3.e11
- Kunnskapsdepartementet. (1998). *Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Hentet 14.07.2017 Retrieved from <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- Kunnskapsdepartementet. (2014). *Prosjektrapport Ny GIV 2010–2013*. Hentet 14.07.2017 Retrieved from https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kd/kampanjer/nygiv/prosjektrapport_nygiv_2010_2013_8mb.pdf
- Lassen, L. M., & Breilid, N. (2010). *Den gode elevsamtalen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen* (2. utg. ed.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Regjeringen. (2017a). *Kraftig nedgang i fraværet i videregående skole*. Hentet 14.07.2017 Retrieved from <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-side/id2564211/>
- Regjeringen. (2017b). *Overordnet del – verdier og prinsipper for grunnopplæringen*. Hentet 04.09.2017 Retrieved from <https://www.regjeringen.no/contentassets/37f2f7e1850046a0a3f676fd45851384/overordnet-del---verdier-og-prinsipper-for-grunnopplaringen.pdf>
- Robinson, V., Guldahl, T., & Mekki, O. (2014). *Elevsentrert skoleledelse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sandaker, I. (2006). How should behavior analysis interact effectively with the social sciences. *Behavior and social issues (Chicago, IL : online)*. 15(2006)nr 1.
- Sims, H. P., & Lorenzi, P. (1992). *The new leadership paradigm : social learning and cognition in organizations*. Newbury Park, Calif: Sage.

- Skinner, B. F., Harnad, S., & Catania, A. C. (1988). *The Selection of behavior : the operant behaviorism of B.F. Skinner : comments and consequences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Spurkeland, J. (2013). *Relasjonsledelse* (4. utg. ed.). Oslo: Universitetsforl.
- Svartdal, F. (2017). Selvkontroll. I *Store norske leksikon*. Retrieved from <https://snl.no/selvkontroll>
- Thaler, R. H., & Sunstein, C. R. (2009). *Nudge : improving decisions about health, wealth, and happiness* ([Rev. and expanded ed.]. ed.). New York: Penguin Books.
- Utdanningsdirektoratet. (2006). *Læreplanverket for Kunnskapsløftet*.
- Utdanningsdirektoratet. (2015). *Generell del av læreplanen*. Hentet 14.07.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/lareplanverket/generell-del-av-lareplanen/>
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *FYR - Fellesfag, yrkesretting og relevans*. Hentet 20.07.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/nasjonale-satsinger/fyr-fellesfag-yrkesretting-relevans/>
- Utdanningsdirektoratet. (2017). *Ungdom utenfor opplæring og arbeid*. Hentet 01.09.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finn-forskning/tema/ungdom-utenfor-opplaring-og-arbeid/>
- Utdanningsforskning. (2012). *Tiltak mot frafall i videregående skole virker!* Hentet 14.07.2017 Retrieved from <https://utdanningsforskning.no/artikler/tiltak-mot-frafall-i-videregaende-skole-virker/>

Abstrakt av artikkel 2: Individtilpasset oppfølging av elever på videregående skole

Denne studien har testet nytteverdien av åpen-for-læring-samtale basert boken «elevsentrert ledelse» av Viviane Robinson. Artikkelen inneholder rutiner på en videregående skole om oppfølging av elever med høyt fravær. Studien har sett på muligheter for å få mer fokus på *hvordan* samtalene kan gjennomføres og ikke bare at samtalene finner sted. Samtalene er strukturert i 7 nøkkelkomponenter hvor en skal beskrive sine synspunkter og hva de er basert på. Etterpå skal en invitere den andre part til å komme med sine synspunkter og sjekke ut om en har forstått situasjonen rett. Videre etableres et felles grunnlag og en plan for å få til det begge parter ønsker. Strukturen for samtalen er skrevet med tanke på skoleledelse, men jeg ønsker å se om slik type struktur har hensikt i forhold til samtaler knyttet opp til høyt fravær for elever på en videregående skole. I samtalene er det flettet inn blant annet konsekvenser, mestringstro, selvledelse og selvkontroll. To elever har blitt fulgt opp gjennom en mer systematisk oppbygging av samtalene og oppfølgingen har vært fra skolestart og i 2 måneder. Elevene er plukket ut med bakgrunn av høyt fravær på ungdomsskolen tilsvarende 39 dager, 13 timer og 44 dager, 81 timer. Ved avslutning av studiet var fraværet så langt i skoleåret redusert. Elevene hadde da et fravær på 5 dager, 0 timer og 0 dager, 3 timer. Begge elevene har hatt god nytte av individuelle samtaler. Studien gir et grunnlag for videre undersøkelser av hvordan samtaler kan systematiseres og skolen bør lage en rutine på hvordan samtaler kan gjennomføres og ikke kun legge vekt på at samtalen er gjennomført.

Nøkkelord: elevfravær, elevatferd, skoletiltak, individuell oppfølging, samtale

Artikkel 2: Individtilpasset oppfølging av elever på videregående skole

På tross av at det brukes svært mye ressurser på skolen både fra ledelsen og kontaktlærer på fraværsoppfølging har skolen et høyt fravær ifølge tilstandsrapporten fra videregående opplæring i fylket, se vedlagt tabell 1. I skoleåret 2015-2016 hadde elevene på skolen et gjennomsnittsfravær på 10,9 dager og 21,5 timer, sammenlignet med fylket samme skoleår som har et fravær på 8,2 dager og 23,9 timer. Fraværet på skolen har sunket de siste årene, men er fremdeles for høyt i forhold til skoler i samme distrikt. Tilstandsrapporten viser også at skolen i en årrekke har hatt færre fullført og bestått enn snittet i fylket. Det er færre som avbryter opplæring på skolen enn gjennomsnittet i fylket, noe som muligens påvirker statistikken. Statistikken skiller ikke på yrkesfag og studiespesialiserende. For å redusere fraværet på skolen ytterligere, ønsker jeg å finne ut effekten av mer strukturerte samtaler ved oppfølging av fravær. Skolen har en detaljert beskrivelse av når samtaler skal inntreffe uten fokus på omgivelser, rammer og innhold.

Høsten 2016 ble det innført en ny fraværsgrense i videregående skole (Udir, 2016). Hensikten med fraværsgrensen er å motivere elever til en jevn innsats og for å forhindre skulk. I utgangspunktet vil alt fravær telle på fraværsgrensen, men det er noen unntak som blant annet helse- og velferdsgrunner.

Det er mye forskningsmaterieell som er basert på tiltak for å få ned fraværet og hindre bortfall fra videregående skole. Thomas Nordahl er en av landets fremste skoleforskere som påpeker av læringsmiljøet er vesentlig for god læring (Forskning.no, 2015). Statistisk sentralbyrå kom i januar 2017 med en kvalitativ studie om skolenes bidrag til læring (SSB, 2017) Rapporten er laget av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning. Den tar for seg 39 indikatorer som kan årsaks forklare elevenes karakterer og fullføring av videregående. Indikatorene jevner ut elevenes forutsetninger og tar hensyn til

faktorer som påvirker elevenes læring som for eksempel svake karakterer fra tidligere, borteboere, familiebakgrunn og foreldrenes inntekter og utdanningsnivå. Skoler kan dermed ikke bortforklare de justerte karakterene i rapporten. Utdanningsdirektoratet sine tall viser at det er flere som fullfører utdanningen sin og at norsk skole er på rett vei (Utdanningsdirektoratet, 2017b). Jeg vil tro at alle skoler i dag har en god beskrevet rutine om hvordan de følger opp elevene som står i fare for å falle utenfor skolen. I denne artikkelen ønsker jeg å se på rutiner på en videregående skole om oppfølging av elever med høyt fravær. Denne studien har sett på muligheter for å få mer fokus på hvordan samtaler kan gjennomføres og ikke bare at samtaler finner sted. To elever har blitt fulgt opp gjennom en mer systematisk oppbygging av samtaler og oppfølgingen har vært fra skolestart 2016 og i to måneder. Skolen har fra før en god beskrevet rutine om når samtaler med elever og foresatte skal forekomme uten vektlegging om innhold eller rammer rundt samtaler. Alle skoler må ha et forsvarlig system for elevoppfølging og protollføre referater fra samtaler for å synliggjøre at elevene er fulgt opp. Jeg mener fokuset er for mye rettet mot dokumentasjon og kontroll uten at effekten av samtaler spiller inn. Skolen bør i større grad ta utgangspunkt i konteksten eleven befinner seg i og hvilke konsekvenser atferden gir for å finne tiltak som er mer effektfulle for hver enkelt. Operant atferd, slik som oppmøte på skolen er, er knyttet opp mot både konteksten og konsekvensen av atferden (Baum, 2005). Høsten 2016 er det blitt innført en fraværsgrense på videregående skole som gjør at dersom eleven har mer enn 10% udokumentert fravær i et fag, vil ikke eleven få karakter i faget.

Dagens rutine om oppfølging av fravær beskriver en mekanisk prosedyre uten å ta for seg innholdet eller formen i samtaler. Rutinene er felles for alle elevene på skolen uten å ta hensyn til individuelle forskjeller. Etter endt skoleår 2016/2017 viser midlertidige tall i juni at skolen fremdeles har høyest fravær i fylket.

Atferdsanalyse og kompleksitet i skolen

Skolen er et eksempel på et komplekst system der det er vanskelig å se sluttresultatet da det er mange brikker som påvirker hverandre. I takt med kompleksiteten i samfunnet, relasjon mellom mennesker blir mer komplekse og innfløkte, så blir det også vanskeligere å ha kontroll (Sandaker, 2009). Tilstedeværelse på skolen kan ikke forklares med et enkelt tiltak, da det er en rekke generelle miljøbetingelser som må være på plass som for eksempel ønsket studieretning og ønsket skole med ikke for lang reisevei. Menneskene påvirker hverandre og støtter oppunder hverandre, og kan veie opp for hverandre og skjule feil. Skolen bør etterstrebe å tilpasse seg omgivelsene og møte miljøets krav (elevene) for å kunne overleve. De skolene som er mest populære får høyere søketall og dermed høyere karaktersnitt på elevene. Skoler som er mindre populære har oftere lavere karaktersnitt for å komme inn og må ofte fylle opp klasser med elever som har skolen lengre ned på søkelista. Skolen i denne studien er til en viss grad preget av elever som ikke har skolen som første valg eller at de har kommet inn på en studieretning som er lengre ned på ønskelista. Disse betingelsene påvirker elevenes oppmøte og motivasjon for å gå på skolen. I mitt prosjekt vil jeg å se om endret samtaleteknikk påvirker fraværet hos elever med høyt fravær og jeg ønsker å benytte atferdsanalysen for å belyse temaet. I læren om atferdsanalyse skal atferd sees i relasjon til sine omgivelser (Pierce & Cheney, 2013). Da elevene har byttet skole har omgivelser blitt endret og er dermed en feilkilde i prosjektet. De har nye lærere og medelever som vil påvirke hvordan elevene som følges opp og elevenes trivsel. Atferd blir formet og påvirket og er et resultat av interaksjon med omgivelsene. Seleksjon av atferd er et hovedpoeng da atferd kan avta i frekvens ved straff eller ekstinksjon, eller økes ved forsterkninger (Baum, 2005). I forsøket ønsker jeg å ha fokus på forsterkninger fremfor straff, og skissere de langsiktige og kortsiktige konsekvensene av elevenes atferd. Dette er i tråd med konsekvenspedagogikken som har en fremadrettet tankegang. Konsekvenspedagogikken er

opptatt av at menneskene skal handle etter hvilke konsekvenser de ønsker at handlingen skal føre til (Bay, 2005). Ved å lære og ta ansvar for sine handlinger, vil elevene forhåpentligvis lære å lede seg selv, oppleve mestring og selvkontroll. Læring kan forstås som en relativ varig endring som kommer av de erfaringene vi gjør oss (Sandaker, Andersen, & Ree, 2016).

Skolen ønsker å være en «lærende organisasjon» ved at den står i aktiv interaksjon med omgivelsene og at alle ansatte er med på utviklingen. Organisasjonen må som helhet endre strategier, produkter, tjenester og nye relasjoner i nettverk (ibid). I et atferdsanalytisk perspektiv vil fravær i skolen kunne diskuteres i form av seleksjon, forsterkninger og tilpasning i miljøbetingelsene. Variasjon er en viktig forutsetning for seleksjon (Mattaini, 1996). Seleksjonsperspektiv kan gi en sammenheng mellom atferdsanalyse og kompleksitet perspektiver (Sandaker, 2010).

Ved å endre på skolens rutiner rundt fraværsoppfølging ønsker jeg å finne ut av følgende problemstilling: Hvordan kan en mer individtilpasset oppfølging av elever være med å redusere fravær på en videregående skole?

Metode

I studien min har jeg valgt ut to elever med hver sin bakgrunn; en med psykiske plager og en som ikke ser poenget med å være i klasserommet da andre ting frister mer. I min atferdsanalyse vil jeg se på relasjoner mellom miljøbetingelsene og elevens atferd, her tilstedeværelse på skolen. Målet er å beskrive, predikere og kontrollere forekomsten av atferden gitt bestemte miljømessige forutsetninger (Arntzen, 2010). Arntzen beskriver videre at alle eksperimenter innen atferdsanalyse inneholder følgende elementer: minst en forsøksperson (2 elever), minst en avhengig variabel (fravær fra skole), minst en setting (skole), et system for å registrere atferd (fravær logges hver dag) og en uavhengig variabel

(tett oppfølging). Elevene, Stine og Jakob, ble plukket ut grunnet meget høyt fravær fra ungdomsskolen.

Stine: Eleven søkte seg inn på skolen med inntak etter individuell behandling. Eleven har ingen lærevansker og har et godt karaktergrunnlag i alle fag fra ungdomsskolen (39poeng). Fravær fra ungdomsskole er 39 dager og 13 timer (22 prosent). Ved søknad opplyses det at hun ønsker å starte med svært få fag, fransk og matematikk. Stine har i fem år startet på videregående, men sluttet etter noen få dager hvert år. Det har derfor vært svært viktig for henne å bli møtt med trygge rammer fra oppstart av skoleåret og tilrettelegge mest mulig for et trygt læringsmiljø i klasserommet. Eleven har slitt med sosial angst og agorafobi siden ungdomsskolen. Hun startet på samme videregående som hun nå går for fem år siden, men har tidligere droppet ut og ikke fått karakter i noen fag. I følge psykolog har hun i løpet av de fem årene som har gått lært seg nye mestringsstrategier. Stine trenger ingen faglig ekstra tilrettelegging. Behovet er knyttet opp mot psykiske helseplager. Tilpassingen hun trenger er spesielt knyttet opp mot kontaktlærer og medelever. Eleven trenger trygghet og forutsigbarhet.

Jacob: Eleven har søkt seg inn på skolen med ordinær søknad. Han har ingen kjente lærevansker og har et nokså godt karaktergrunnlag i alle fag fra ungdomsskolen (37 poeng). Fravær fra ungdomsskolen er 44 dager og 81 timer (32%). Jacob har ikke hatt ekstra faglig tilrettelegging på ungdomsskole. Opplysninger fra ungdomsskole og politi er at elevene er preget av uro, vold og kriminalitet. Jacob er anmeldt for flere kriminelle handlinger. Ungdomsskolen opplyser at han kan virke truende for medelever og det har vært stor elevutskifting fra klassen hans på ungdomsskolen grunnet mobbing. Jacob har tidligere hatt nedsatt atferd gjentatte ganger på ungdomsskolen. Jacob forteller at han står opp om morgenen og går på skolen, men han er ikke inne i timene. Av den grunn får han fravær. Han drar også til byen i skoletiden og rekker ikke tilbake til undervisningstimene.

Design

Forsøket startet allerede første skoledag. Metodemessig kunne det vært mer verdifullt i denne oppgaven å vente med tett oppfølging av elevene til jeg hadde en ny baseline på fraværet fra videregående skole. Jeg fant det ikke etisk korrekt å vente med oppfølgingen. Jeg har valgt å ikke fjerne tiltaket underveis av samme årsak. Designet som er benyttet er en N=1, AB design hvor baseline er tatt ut ifra fravær på ungdomsskole sammenlignet med fravær etter oppfølging.

Bakgrunn

Skolen ligger på Østlandet i nærheten av både skog og by. Det er en mangfoldig skole som er sammensatt av elever tilknyttet mange forskjellige kulturer og land. Den videregående skolen er middels stor med cirka 700 elever fordelt på 4 programområder. Elevene som blir fulgt i denne studien begynte på studiespesialiserende vg1 høsten 2016. Det er en jente og en gutt, Stine og Jacob, hvor en har norsk opprinnelse og en fra Sør-Asia. De ble fulgt tett opp fra skolestart til 15.november. Hovedmålet med oppfølgingen av Jacob er å sikre at han får karakterer i alle fag og tillegg hindre nedsatt karakter i atferd eller orden. For Stine vil samtale ha fokus på å trygge og lage forutsigbare skoledager i håp om at det vil dempe angsten slik at hun kan fullføre og bestå videregående.

Elevene har hver sine utfordringer på skolen, men felles for de begge er at de ville fått tidlig varsel om manglende karaktergrunnlag og møte med rektor da rutinen ikke sier noe om utgangspunktet til elevene. Stine vil kunne få en del av fraværet sitt dokumentert grunnet helsetilstand, men det vil være en fare for manglende vurderingsgrunnlag slik at hun vil stå i fare for å ikke få karakter ved for høyt fravær. Jacob sitt tidligere fravær skyldes skulking slik at fraværgrensen vil få stor betydning for setting av karakterer.

Bakgrunn for tidlig tiltak

Ved skolestart hadde elevene en samtale med kontaktlærer på lik linje som resten av elevene på skolen. Jacob hadde med sine foresatte som er svært interessert i at skolegangen skal bli fullført. Både gutten og foresatte var bekymret for fraværet og var redd han ikke ville klare å bryte vanen med å ikke være på skolen. Eleven har alltid stått opp om morgenen og dratt på skolen, men han har ikke vært inne i skoletimene eller han har dratt andre steder i skoletiden. Dette fraværet er ikke knyttet opp mot sykdom, men skulking. Stine uttrykte bekymring og ønsket en tett oppfølging da hun var redd hun igjen skulle droppe ut av skolen. Da hun er over 18 år var ikke foresatte med ved skolestart.

Gjennomføring av møtene

Jeg har ønsket å ta samtalen nærmest mulig situasjonen, noe som er i tråd med atferdsforskningen og konsekvenspedagogikken. Jeg har tro at å se på konteksten hvor atferden oppstår, fokusere på å tro på seg selv, lede seg selv og se på hvilke situasjoner eleven har suksess i, vil kunne ha en positivt effekt på oppmøte. Gjennom samtalene bør elevene få hjelp til selvledelse og selvobservasjoner ved å stille åpne spørsmål rundt tema. Metoden beskriver fire faktorer for å bygge tillit; respekt, personlig omsorg, kompetanse og integritet (Robinson, Guldahl, & Mekki, 2014). I boken «Elevsentrert skoleledelse» beskrives 7 nøkkelkomponenter i en samtale som åpner for læring. I tillegg er de tre mellommenneskelige verdiene jakten på gyldig informasjon, respekt og øke den interne forpliktelsen eleven har til beslutninger som tas, vesentlig for en åpen-for-læring-samtale. Selv om boken er knyttet opp mot skoleledelse ser jeg at oppbyggingen av samtalen kan overføres til samtalene mine med elevene. Det er vesentlig å forholde seg til konteksten og eleven for å skape en god samtale.

Nøkkelkomponenter for samtalen:

Nøkkelkomponenter	Hva jeg kan si:
1. beskrive synspunktet mitt uten å anta at det er sannheten	<p>«jeg vet ikke om jeg har rett her, men jeg ble bekymret da jeg så...»</p> <p>«jeg må fortelle deg om en mulig bekymring jeg har om....»</p> <p>«jeg tror vi kanskje har forskjellige synspunkter....»</p> <p>«jeg vet at dette kanskje ikke er måten du ser det på, men jeg....»</p>
2. beskrive hva synspunktet mitt er basert på	<p>«grunnet til at jeg ble bekymret er....»</p> <p>«da jeg gikk forbi klasserommet ditt hørte jeg...»</p> <p>«hvis jeg har rett, er dette tredje gangen du ikke kommer tidsnok til timen...»</p>
3. invitere eleven til å komme med sitt synspunkt	<p>Ta snakke-pause «hva tenker du?»</p> <p>«ser du på dette på en annen måte?»</p> <p>«denne gangen ønsker jeg virkelig å forstå situasjonen din»</p> <p>«hva tenker du om fraværet ditt?»</p>
4. omformuler elevens synspunkt og sjekk om jeg har forstått riktig	<p>«jeg oppfattet tre viktige meldinger fra deg.... Er dette riktig?»</p> <p>«du rister på hodet. Er det noe jeg ikke har fått med meg?»</p>

5.legge merke til og sjekke viktige antagelser	«hva får deg til å mene.....» «kan du gi meg et eksempel på det?» «hvilke andre muligheter finnes det?»
6.etablere et felles grunnlag	«vi er begge enige om at dette ikke er greit...» «det virker som om vi skjønner hverandre» «vi ser på situasjonen forskjellig, men er begge enige at vi må gjøre noe med situasjonen»
7.lage en plan for å få til det vi begge ønsker	«hvordan ønsker du å....» «ok, da hører du med klassekameratene dine også snakkes vi om en uke.....»

(Robinson et al. s.47, 2014)

Begge elevene hadde lik velkomstsamtale ved skolestart. Fra Stine hadde jeg på forhånd mottatt dokumenter fra psykolog om hennes skoleproblematikk. I løpet av velkomstsamtalen avtalte vi ekstra oppfølging fram til høstferien for å forsøke og hindre drop-out. Vi satt av 30 minutter for å snakke om ukas gjøremål og om det var noe ekstra tilrettelegging eller beskjeder til lærere som måtte gis. I tillegg hadde vi en samtale etter endt første skoledag etter at hun hadde møtt klassen sin. Ellers skulle hun komme til meg ved behov. I tillegg skulle hun ha dialog med kontaktlærer hver dag den første uka for å få muligheter til å justere fag. Ved velkomstsamtalen med Jacob var det mest foresatte som var bekymret for skolegangen og fraværet. Eleven selv var mer positivt innstilt. Foresatte fortalte om en konfliktfylt ungdomsskoletid og håpet at videregående skole skulle bli annerledes. Jeg avtalte ekstra oppfølging med samtaler fredager fram til høstferien for å oppsummere uka med tanke på refleksjon og om noe burde gjøre ulikt kommende uke. Eleven skulle komme innom meg når

han hadde behov. Uken etter høstferien, som var den siste uken i prosjektet, benyttet vi til oppsummering.

Resultater

Oppfølgingen av elevene foregikk i to måneder fra skolestart. Ved avslutning av studie hadde Jacob et fravær på 0 dager og 3 timer. Stine hadde vært borte 5 dager og 3 timer hvor 2 av dagene var dokumentert fra lege (forkjølelse). Begge elevene reduserte fraværet sitt sammenlignet med forventet fravær basert på tidligere skoleår (Tabell 2).

Stine var borte fra ungdomskolen siste skoleår 39 dager og 13 timer. Dersom fraværet på ungdomsskolen hadde vært jevnt fordelt hele skoleåret ville fraværet til Stine i samme periode vært 7 dager og 3 timer. I forhold til siste år på ungdomsskolen har fraværet til Stine gått ned med ca 27% eller 2 dager mindre fravær enn forventet. Samtalene med Stine gikk fint, og hun kom innom 4 ganger ekstra for samtale. For Stine var det viktig å få en trygg og forutsigbar start. I utgangspunktet skulle eleven kun ta 2 fag på skolen dette skoleåret, men vi bestemte ved skolestart at hun skulle forsøke å følge alle fag fra starten av. Det var en fornøyd ung dame jeg møtte etter endt første skoledag. Det er i oppstarten av skoleåret som er mest sårbart da hun i gjentatte år enten har ikke klart å møte på skolen eller droppet ut etter en uke eller to. Hun er fem år eldre enn de andre elevene i klassen, men synes det virket som er fin klasse og en kontaktlærer som tok kontroll. Vi oppnådde raskt tillitt og respekt for hverandre. Samtalene vi hadde ble kortere enn hva jeg hadde forberedt meg på da tilbakemeldinger fra lærere og hva jeg kunne følge med på registrert fravær var positivt. De første punktene på samtalemalen med min egen beskrivelse var positivt vinklet og eleven hadde samme synspunkt. Vi etablerte dermed lett et felles grunnlag og plan for kommende uke. Samtalene var lite konfronterende da det ikke var behov for korrigeringer. Samtalene ble ikke bygget opp i lik rekkefølge. Robinson beskriver en god samtale, men brukte de vesentlige mellommenneskelige verdiene

for åpen-for-læring-samtale som respekt og intern forpliktelse (Robinson et al., 2014). Store deler av samtaler gikk ut på å øke mestringstro og selvledelse.

Jacob var borte 44 dager og 81 timer siste året på ungdomsskolen. Om hans fravær var jevnt fordelt utover skoleåret ville han vært borte 8 dager og 10 timer. I de to første månedene på videregående skole var fraværet hans 0 dager og 3 timer. Fraværet hans har da gått ned med ca 97%.

I løpet av perioden hadde jeg flest samtaler med Jacob. Vi skapte raskt en god relasjon til hverandre. Eleven har manglende impuls kontroll og kom raskt i konflikter med flere lærere. For å hindre at deler av timene gikk med til diskusjoner med lærer og Jacob ble vi enige om at Jacob skulle komme til meg i situasjoner han synes ble vanskelige eller urettferdige. I gjennomsnitt disse ukene hadde vi 4 samtaler i uken. Jacob synes det var vanskelig å vente med saker han trengte å diskutere til vår faste, avtalte samtaletid på fredager. Jeg forsøkte å holde fast på fredager, men da behovet til Jacob til tider var her og nå og ikke seinere ble vi enige om at han skulle komme ved behov. Om jeg ikke var tilstede på kontoret skulle han sende meg mail og avtale tid. Heller ikke med Jacob så jeg nytteverdien av å følge punktlig rekkefølgen til åpen-for-læring-samtale. Jacob hadde mye på hjertet når han kom og hadde behov for å bli hørt. Samtalene startet derfor ofte med Jacob sine synspunkter og at jeg sjekket ut om jeg hadde forstått han rett. Deretter beskrev jeg mine synspunkter og hva de var basert på. Ofte hadde jeg ikke hatt mulighet til å snakke med lærer eller medelever før samtaler med Jacob. Samtalene hadde hovedvekt i refleksjon og at eleven skulle se seg selv i sammenheng med andre og konteksten han er i. Spørsmålene mine var åpne for å få Jacob til å se hvordan andre mennesker kan oppfatte hans handlinger. Til tider ønsket Jacob å snakke med meg fremfor å være i skoletimer, noe som var svært tidkrevende.

Diskusjon

I denne studien ønsket jeg å finne ut av om en mer individtilpasset oppfølging av elever kunne være med å redusere fravær på en videregående skole. Oppfølgingen av elevene foregikk i to måneder fra skolestart. Ved avslutning av studie hadde Jacob et fravær på 0 dager og 3 timer. Stine hadde vært borte 5 dager og 3 timer, noe som er lavere fravær enn forventet.

Ved å planlegge og ha fokus på innholdet i elevsamtalene mener jeg oppfølgingen har vært nyttig for elevene som har vært med i studien. Tidligere har grunnen til elevsamtale vært høyt fravær uten at jeg har tenkt igjennom hvordan jeg bør gripe an samtalen rundt manglende oppmøte. Samtalen har dermed pleid å bli mer «tilfeldig» i forhold til både lengde og spørsmålstillinger. Det har vært til god hjelp å hatt en mal og gjennomtenkte spørsmål før samtalene. Det er en viktig balanse mellom å følge et manus slavisk og stille tilfeldige spørsmål. Øving gjør mester i denne samtaleteknikken.

Validitet refererer til gyldighet eller sannhet og nøyaktig representasjon av informasjonen i studien (Cozby, 2009). Ytre validitet er når forsøket kan generaliseres, overføres til flere elever enn de som er med i studien. Forsøket foregikk i naturlige omgivelser hvor elevene ikke ble kontrollert. Da det kun er to elever som er fulgt opp er det vanskelig å gi studien en generaliseringsverdi. Indre validitet gir muligheten til å kunne trekke slutninger om kausale forhold ut ifra de data som er innsamlet (Cozby, 2009). Indre validitet og konklusjonsvaliditet har med å gjøre eksperimentell kontroll. Denne studie foregikk i elevenes naturlige skolemiljø med manipulering av forhold. Det gjør det vanskelig å kontrollere andre variabler som kan påvirke resultatene. Studien har da liten kontroll av eksperimentell kontroll. For å få best mulig eksperimentell kontroll bør kun en variabel endres om gangen. Skolebytte, lære å se konsekvensene som følger en handling i tråd med konsekvenspedagogikken, høyt mestringstro og selvledelse er parametere som også kan spille inn på resultatene. Begrepsvaliditet dreier seg om operasjonalisering av de forskjellige variablene og om

operasjonell definisjon av variablene har sammenheng med dens teoretiske mening (Cozby, 2009). Begrepet «fravær» er godt kjent i skolen. Fravær for en time er dersom eleven kommer mer enn 15 minutter for seint. Dette er beskrevet i skolens ordensreglement og er kjent av både lærere og elever. Reliabilitet dreier seg om stabiliteten i et mål på atferd og om målingene har en sann skår fremfor en målefeil (Cozby, 2009). Registreringene er basert på at alle lærere fører fravær i sine timer. Da studien går over flere uker mener jeg tallene i studien er pålitelige.

Den nye fraværsgrensa på videregående kan ha påvirket resultatene. Rapport fra fylket i slutten av juni 2017 viser at skolen har det høyeste elevfraværet i fylket for skoleåret 2016/2017 (Utdanningsdirektoratet, 2017a). Skoleåret 2015/2016 var medianfraværet på vg1 på gjeldende skole 8 dager og 15 time (Tabell 3). Skoleåret 2016/2017 viser midlertidige tall hentet 14.07.2017 fra Statistikkportalen til Utdanningsdirektoratet at medianfraværet på skolen var gått ned til 5 dager og 13 timer. Dette tilsvarer en nedgang på ca 28%. Stine sin reduksjon i fraværet er som forventet sammenlignet med resten av skolen. Jakob sitt fravær har gått ned mer enn forventet.

Hensikten med ny fraværsgrense er å få ned skulking. I Stine sitt tilfelle har ikke hennes tidligere fravær dreid seg om skulk, men om psykisk helse. Fraværsgrense mener jeg da ikke påvirker fraværet til Stine i særlig stor grad. Generelt pleier fravær til elevene å være lavt i starten av skoleåret og øke mot slutten. I Stine sitt tilfelle har hun tidligere år sluttet relativt raskt, før høstferien. Selv om denne studien har vart i relativt kort tid, har det dekket den mest prekære tiden for Stine. Stine har i stor grad behov for forutsigbarhet og trygghet, noe jevnlig samtaler kan ha påvirket positivt. Det at samtaler har vært strukturert og reflekterende tror jeg har hatt en nytteverdi. For min del har det betydd at jeg har måtte forberede meg til samtaler som gir en trygghet når samtalen finner sted. Mestringstro og positive forventninger til seg selv og andre har vært i fokus. Stine har fullført og bestått hele skoleåret

for vg1 med et fravær på 37 dager og 45 timer. Dette er betydelig over medianfraværet for skolen, men en personlig seier for henne og en stor fremgang fra tidligere forsøk på å gå på skole. Stine var svært fornøyd med oppfølgingen og fant samtalen greie. Det var forutsigbart for henne hva vi skulle snakke om og var med på å bidra til mer refleksjon rundt egen påvirkning av skoledagene. Ofte dreide det seg om handlingsrom hun allerede hadde fra før, men som hun ikke hadde sett tidligere.

Fraværet til Jacob har gått betydelig ned. Konteksten for Jacob er selvsagt ulikt fra ungdomsskolen til videregående. Fraværsgrensen har sannsynligvis hjulpet til å bidra til at fraværet er redusert da tidligere fravær har vært relatert til skulking. De strukturerte samtalen med å få frem andres synspunkter og å sjekke ut om jeg har forstått situasjonen riktig har vært betydningsfull for meg. Det har også vært et viktig poeng å få et felles grunnlag for situasjonene før vi laget en plan for endring som begge parter var fornøyd med. Samtalene har i tillegg til å ha fokus på fravær bidratt med et mindre konfliktfylt klassemiljø. I starten av skoleåret forsøkte jeg å følge oppbygningen til åpen-for-læring-samtalen slik den er beskrevet i boka. Det førte til at Jacob kom i forsvarsposisjon og at han ikke klarte å høre ferdig mitt synspunkt og hva det var basert på. Jakob har en diagnose hvor manglende impuls kontroll er en del av utfordringene hans. Samtalene ble mer fruktbare ved at Jacob fikk sagt sitt synspunkt først med begrunnelse. Min posisjon var da å lytte og forstå. Dette gjorde også til at stemningen ble mindre amper da Jacob hadde fått snakket seg igjennom hans forståelse av hendelsen. At samtalen ble utført nærmest mulig i tid til hendelsen er i tråd med både atferdsteori og konsekvenspedagogikk. Jacob likte samtalen og han mente de hadde en beroligende effekt. Dette var noe jeg selv observerte også da vi alltid ble enige om tiltak vi begge var fornøyd med. Lærerne var også tilfredse med at han løste vanskelige situasjoner ved å gå til meg. Det ble en balansegang fra min side for at samtalen ikke skulle gå på bekostning av læring. Jacob innrømmet at han heller ville ha samtale enn å sitte i

klasserommet og at han av og til brukte tiden med meg som flukt fra timene. Samtalene økte elevens bevissthet rundt egen framtid og utdanning. Jeg har ikke tallmateriell på elevens fravær og fullføring av skoleåret. Eleven ble utvist fra skolen kort tid etter samtalene stoppet og eleven ble tvangsflyttet til en annen skole. Årsaken til skoleslutt er for omfattende til å begrunne hendelsene med at samtalene våre opphørte. Langtidseffekten er derfor vanskelig å se på for Jacob.

Eksperimentell kontroll innebærer å være så sikre som mulig på at det kun er den planlagte uavhengige variabelen, og ikke andre variabler, som har muligheten til å påvirke den avhengige variabelen. Det vil si at det kun isolert sett bare kan være samtalen som påvirker fraværet på skolen. Dette er ikke tilfelle i dette prosjektet. Forskningsmessig kan det hatt større verdi ved å ikke sette inn tiltak med samtaler fra starten av skoleåret for å få en baseline på fravær basert ut ifra de nye omgivelsene et skolebytte har. Jeg vurderte det til ikke etisk korrekt å vente da elevene og foresatte ga tydelig uttrykk for bekymring. Ideelt skulle prosjektet vært planlagt slik at det er kun var den planlagte uavhengige variabelen (samtalen) som ga effekt. Atferdsanalysen vektlegger i stor grad miljøets betydning for atferden (Løkke & Salthe, 2016). Fokus i samtalene har i tillegg vært å øke mestringstro, se konsekvenser av sine handlinger, selvledelse og selvkontroll kan dette også ha bidratt til reduisering av fraværet. Disse faktorene er ikke målbare da de er indre prosesser. Jenta har vært ute fra skolen i fem år og trengte en annen type oppfølging fra starten av skoleåret. Strukturerte samtaler i form av åpen-for-læring var naturlig å starte med fra skolestart. Hun har tidligere år sluttet i løpet av en uke eller ikke møtt opp ved skolestart. De første ukene var derfor særlig betydningsfulle. Skolehverdagen til Jacob hadde tidligere vært konfliktfylt og jeg ønsket ikke å vente for å se utviklingen. Erfaringsmessig er det vanskeligere å snu negativ atferd etter en tid hvor mønsteret har fått satt seg.

Av etiske årsaker valgte jeg å ikke fjerne samtalene for å få en ABA-design i disse 20 månedene. Stine hadde avbrutt skolegangen sin fem ganger tidligere og hun ga tydelig uttrykk for at hun hadde behov for samtalene. Samtalene med Stine fortsatte etter denne studien ble avsluttet og ble seinere i skoleåret utført av rådgiver på skolen. Samtalene med Jakob hadde en dobbelteffekt da Jakob hadde en del situasjoner hvor det oppstod konflikter med lærere. Like etter denne studien ble ferdig, ble Jakob utvist fra skolen og måtte seinere bytte videregående. Jeg har derfor ikke en fraværstatistikk etter endt skoleår. Begge elevene var i risikogrupper for å slutte på skolen. ABA-design hadde økt den eksperimentelle kontrollen, men jeg mener etikken i dette prosjektet er viktigere. Ved å fjerne tiltaket, samtalen, ville gitt en god indikator dersom fraværet økte ved manglende samtaler og ble redusert igjen ved oppstart av samtalene igjen.

Ved sammenligning med alle elevene som går på studiespesialiserende, vgl, ligger begge over gjennomsnittet sammenlignet med tidligere skolegang. Dette var med på å starte prosessen ved skolestart.

Metoden er svært tidkrevende og kreves at noen følger opp fravær meget jevnlig og er tilstede til avtalte tider. På den andre siden er det svært tidkrevende med elevoppfølging som ikke fungerer også. Begge kandidatene hadde behov for å ha samtale med en gang en hendelse oppstod som gjør oppfølgingen på lang sikt svært sårbar. Å ta tak i situasjonen nærmest mulig i tid er i tråd med både konsekvenspedagogikken og atferds analytisk behandling. Kontaktlærer har 4% reduksjon i undervisning, noe som tilsvarer ca. 1 time hver uke. En slik oppfølging av elever vil ta tid utover hva en kan forvente at kontaktlærer kan bidra med. Som studieleder har jeg ansvar for ca. 120 elever og personalansvar for 18 lærere. For gjeldende skoleår anslå jeg utifra fraværstatistikken at ca. 10% av elevene hadde hatt utbytte av denne type samtaler. Dersom studieleder, kontaktlærere, miljøarbeider og sosial

pedagogisk rådgiver kunne samarbeidet og delt på ansvaret kunne dette la seg gjennomføre. Faglærer kunne også bidratt dersom fraværet er spesielt knyttet opp til enkelte timer.

I boka til Robinson er trinnene til åpen-for-læring-samtale beskrevet som 7 trinn. Etter egen erfaring kan dette virke noe hemmende og trinnene kan med fordel bytte rekkefølge. Dette gjelder særlig hvor den andre part har mye på hjertet angående situasjonen. Ved å lytte og forsøke å forstå den andre part kan virke dempende og redusere konfliktnivået.

I den avsluttende samtalen med elevene ble de spurt om hvordan de hadde opplevd oppfølgingen. Begge elevene mente det hadde vært nyttig og at de hadde glede av å reflektere over egen situasjon. For Stine førte samtalen til en mer forutsigbar skolehverdag. Jakob mente han var mer til stede inni klasserommet da han visste at han måtte «stå til rette» for fraværet på slutten av uka. Han mente det hadde «blitt stress» dersom han måtte forklare hvorfor han ikke hadde vært i timen når han ikke hadde dokumentasjon for fraværet. Ingen av elevene hadde noen tanker om strukturen i samtalen. Dette var noe de ikke hadde lagt merke til. Begge mente det hadde nytteverdi av å tenke igjennom konsekvenser i god nok tid til å kunne velge utfallet av sin atferd. Begrepene mestringsstro, selvledelse og selvkontroll synes de var vanskelig å ta stilling til om hadde hatt påvirkning på tilstedeværelsen.

Oppsummering

Det er ikke et enkelt tiltak som alene hindrer frafall i skolen. Individtilpasset oppfølging i form av samtale er kun et tiltak. Trivsel, tilpasset opplæring, relasjoner til lærere og medelever, mestringsfølelse, interesse for studieprogram og skole eleven har kommet inn på og hjemmesituasjon er andre faktorer som påvirker oppmøtet.

Grunnet trusler knyttet til validitet og eksperimentell kontroll er det ikke mulig å trekke slutninger på generell basis. Studiet gir grunnlag for å se hvordan samtaler kan systematiseres og skolen bør endre rutinen slik at den også inneholder hvordan samtaler kan

gjennomføres og se på konteksten i større grad. Skolen har gjennom tid hatt en kultur hvor elevene har høyt fravær sammenlignet med andre skoler i nærområdet. Som i et ledd i å snu denne trenden bør skolen se på hvordan de bruker ressurser i forhold til oppfølging av fravær og om det har effekt all den jobbingen som foregår. Holdningsarbeid må foregå på alle nivåer og alle ansatte må føle seg forpliktet til å bidra til trivsel på skolen. Nylig statistikk viser at fraværet på videregående skole, også gjeldende skole, har gått kraftig ned. Det blir interessant å se om elevene i tillegg har lært mer.

Referanser

- Arntzen, E. (2010). Eksperimentelle design, med spesiell vekt på ulike typer av N=1 design (pp. 226-252). Lillestrøm: Høgskolen i Akershus, 2010.
- Baum, W. M. (2005). *Understanding behaviorism : behavior, culture and evolution* (2nd ed. ed.). Oxford: Blackwell.
- Bay, J. (2005). *Konsekvenspædagogik : en pædagogik om eksistens og social handlingskompetence*. København: Borgen.
- Cozby, P. C. (2009). *Methods in behavioral research* (10th ed. ed.). Boston: McGraw-Hill Higher Education.
- Forskning.no. (2015). *Sånn får vi god skole, mener skoleforskeren*. Hentet 20.07.2017
Retrieved from <http://forskning.no/samfunn-barn-og-ungdom-samfunnskunnskap-skole-og-utdanning/2015/04/sann-far-vi-god-skole-mener>
- Løkke, J. A., & Salthe, G. (2016). Eksperimentell kontroll, atferdspåvirkning, selvkontroll, frihet og autonomi ; om begreper. *Norsk tidsskrift for atferdsanalyse*, 43(2), 217-225.
- Mattaini, M. A. (1996). Public issues, human behavior, and cultural design (pp. 13-40). Washington, DC: American Psychological Association, c1996.
- Pierce, W. D., & Cheney, C. D. (2013). *Behavior analysis and learning* (5th ed. ed.). New York: Psychology Press.
- Robinson, V., Guldahl, T., & Mekki, O. (2014). *Elevsentrert skoleledelse*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Sandaker, I. (2009). A Selectionist Perspective on Systemic and Behavioral Change in Organizations. *Journal of Organizational Behavior Management*, 29(3-4), 276-293.
doi:10.1080/01608060903092128

- Sandaker, I. (2010). Et seleksjonsperspektiv på atferdsendring og læring i systemer (pp. 470-485). Oslo: Gyldendal akademisk, 2010.
- Sandaker, I., Andersen, B., & Ree, G. (2016). Kontroll, kjernevirksomhet og læring. *Stat & Styring*(04), 6-11.
- SSB. (2017). *Skolebidragsindikatorer i videregående skole*. Hentet 10.06.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/rapporter/skolebidragsindikatorer-i-videregaende-skole2/>
- Utdanningsdirektoratet. (2017a). *Fravær – foreløpige fraværstall etter skoleåret 2016-17*. Hentet 10.07.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/fravarstatistikk>
- Utdanningsdirektoratet. (2017b). *Gjennomføring av videregående opplæring*. Hentet 01.08.2017 Retrieved from <https://www.udir.no/tall-og-forskning/finnforskning/tema/gjennomforing/>
- Utdanningsdirektoratet. (2016). *Fraværsgrense Udir-3-2016*. Hentet 25.05.2017 <https://www.udir.no/regelverk-og-tilsyn/finn-regelverk/etter-tema/Vitnemaal/fravarsgrense---udir-3-2016/>

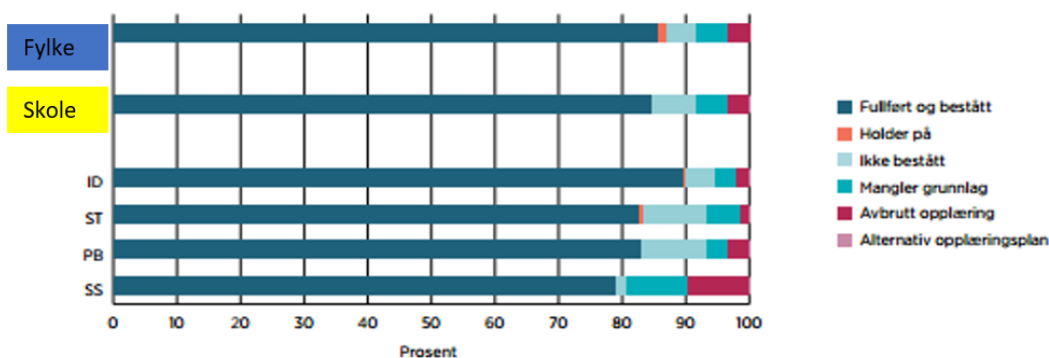
Tabell 1

Tilstandsrapport fra fylket. [URL er ikke tatt med grunnet anonymisering av skole og elever]

Lastet ned 26.03.2017

	2010-11	2011-12	Skole	2013-14	2014-15	2015-16	FYLKET
			2012-13				2015-16
Fullført og bestått	76,7	74,3	74,7	78,5	78,1	84,4	85,4
Holder på	0,5	0,0	0,0	0,0	0,8	0,3	1,5
Ikke bestått	10,8	12,3	11,7	8,6	11,6	6,7	4,7
Mangler grunnlag	9,9	9,6	9,8	7,9	7,1	5,2	4,9
Avbrutt opplæring	1,9	3,8	3,7	4,9	2,4	3,3	3,5
Alternativ opplæringsplan	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1

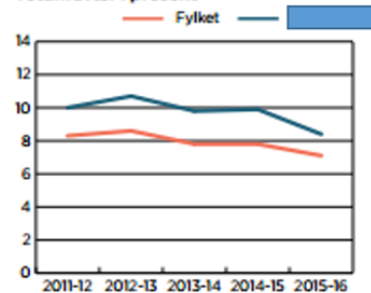
Gjennomføring for elever i ordinære utdanningsprogram skoleåret 2015-16

Elevenes gjennomsnittlige fravær

	2011-12	2012-13	Skole	2014-15	2015-16	FYLKET
			2012-13			2015-16
Dager	12,7	13,0	12,2	12,1	10,9	8,2
Timer	28,2	33,1	28,7	27,6	21,5	23,9
Totalfravær i prosent	10,0	10,7	9,8	9,9	8,4	7,1

Totalfravær i prosent

Tabell 2

Oversikt over fraværet i løpet av studien.

Elev	Faktisk fravær i perioden	Forventet fravær i perioden
Jakob	0 dager, 3 timer	8 dager, 10 timer
Stine	5 dager, 3 timer	7 dager, 3 timer

Tabell 3:

Medianen for antall dager og timer fravær for elever i videregående skole. Hentet 01.09.2017

[URL er ikke tatt med grunnet anonymisering av skole og elever]. Tall for 2016/2017 er foreløpige tall.

Tilbakestill filter		2014-15			2015-16			Foreløpige tall 2016-17			
Tilbakestill filter		Offentlig skole			Offentlig skole			Offentlig skole			
Tilbakestill filter		Begge kjønn			Begge kjønn			Begge kjønn			
Tilbakestill filter		Alle utdanningsprogram			Alle utdanningsprogram			Alle utdanningsprogram			
Tilbakestill filter		Alle utdanningsprogram			Alle utdanningsprogram			Alle utdanningsprogram			
Tilbakestill filter		Median dager	Median timer	Antall elever	Median dager	Median timer	Antall elever	Median dager	Median timer	Antall elever	
Tilbakestill filter		ole	8,0	19,0	574	8,0	15,0	553	5,0	13,0	585
Tilbakestill filter		ole	6,0	17,0	789	6,0	16,0	769	3,0	10,0	731
Tilbakestill filter		ole	5,0	12,0	941	5,0	11,0	967	3,0	8,0	955
Tilbakestill filter			5,0	9,0	567	4,0	8,0	577	2,0	8,0	607
Tilbakestill filter		le	7,0	20,0	397	5,0	16,0	396	4,0	14,0	390
Tilbakestill filter		kole	5,0	14,0	501	4,0	11,0	526	2,0	6,0	494
Tilbakestill filter		skole	8,0	18,5	456	7,0	15,5	436	2,5	9,0	444

Gul ramme er tall for gjeldende skole.